5. Aliberti, S., Raiola, G., D'Elia, F., & Cherubini, D. (2024). The influence of pre-competitive anxiety and self-confidence on Dancesport performance. *Sports, 12*(11), Article 308. https://doi.org/10.3390/sports12110308
6. Bedir, D., Agduman, F., Bedir, F., & Erhan, S. E. (2023). The mediator role of communication skill in the relationship between empathy, team cohesion, and competition performance in curlers. *Frontiers in Psychology, 14*, Article 1115402. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1115402
7. Huang, Z., Yuan, Y., & Li, X. (2024). Effect of passion on the athlete engagement of college students specializing in DanceSport: The mediating role of the DanceSport partnership. *Frontiers in Psychology, 15*, Article 1503279. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1503279
8. Liu, X., Yang, G., Wang, S., Wang, X., & Wang, X. (2023). Development and initial validation of the Partnership Scale-DanceSport Couples. *Frontiers in Psychology, 14*, Article 1032767. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1032767
9. Niering, M., Monsberger, T., Seifert, J., & Muehlbauer, T. (2023). Effects of psychological interventions on performance anxiety in performing artists and athletes: A systematic review with meta-analysis. *Behavioral Sciences, 13*(11), Article 910. https://doi.org/10.3390/bs13110910
10. Tamminen, K. A., Kim, J., Danyluck, C., McEwen, C. E., Wagstaff, C. R. D., & Wolf, S. A. (2021). The effect of self- and interpersonal emotion regulation on athletes' anxiety and goal achievement in competition. *Psychology of Sport and Exercise, 57*, Article 102034. https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2021.102034

Стаття надійшла до редакції / Received 09.09.2026
Прийнята до друку / Accepted 22.09.2026
Опубліковано / Published *28.10.2026*

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2026.10(210).29
УДК *373.2.091.2:502/504*

Стаднік Н.В.
кандидат педагогічних наук, старший викладач
Комунальний заклад Київської обласної ради
«Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж», м. Біла Церква
https://orcid.org/0000-0002-2619-4419
Довгань А.І.,
кандидат географічних наук, доцент
Комунальний навчальний заклад Київської обласної ради
«Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів», м. Біла Церква
https://orcid.org/0000-0002-1879-8263
Волинець Ю.О.
кандидат педагогічних наук, доцент
Інститут післядипломної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, м. Київ
https://orcid.org/0000-0002-3849-0821

ПРОЄКТУВАННЯ ПРИРОДООРІЄНТОВАНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗДО: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНІ РІШЕННЯ

У статті теоретично обґрунтовано природоорієнтоване освітнє середовище ЗДО як цілісну систему просторових, діяльнісних, соціально-партнерських, безпеково-інклюзивних і рефлексивно-оцінювальних умов. Актуальність дослідження пов'язана з переходом від епізодичних природничих занять і декоративних «осередків природи» до щоденної взаємодії дитини з живою і неживою природою. Мета статті – визначити компоненти, принципи й алгоритм створення такого середовища та практичні рішення для підготовки майбутніх вихователів. Використано контент-аналіз нормативних документів і сучасних публікацій, порівняльно-узагальнювальний аналіз, педагогічне моделювання та проєктування кейсів. Запропоновано модель і принципи суб'єктності, наступності внутрішнього й зовнішнього простору, локальності, універсального дизайну, сталості, співпроєктування та балансу безпеки й розумного ризику. Алгоритм охоплює моніторинг контексту, визначення цілей, схематизацію ресурсів і бар'єрів, співпроєктування, прототипування, упровадження, педагогічне документування та циклічне оцінювання. Практичне значення мають кейси «Зелений патруль: таємниці подвір'я», «Природна STEAM-лабораторія: вода, ґрунт, вітер» і «Сенсорна лабораторія природних скарбів», а також завдання для майбутніх фахівців. Модель може використовуватися у професійній підготовці вихователів і трансформації середовища ЗДО та потребує емпіричної апробації.

Ключові слова: *природоорієнтоване освітнє середовище; заклад дошкільної освіти; середовищний підхід; природничо-екологічна компетентність; біофільний дизайн; природна гра; STEAM; підготовка майбутніх вихователів.*

N. Stadnik, A. Dovhan, Yu. Volynets. Designing a nature-oriented educational environment in preschool institutions: current approaches and practical solutions. *The article substantiates a nature-oriented educational environment in a preschool institution as an integrated system of spatial, activity-based, social-partnership, safety-inclusive,*

and reflective-evaluative conditions. The study responds to the need to move from episodic nature-related activities and decorative "nature corners" to children's daily interaction with living and non-living nature. Its purpose is to identify the components, principles, and algorithm of such an environment and practical solutions for future preschool teacher education. The methods include content analysis of regulatory documents and recent publications, comparative and generalising analysis, pedagogical modelling, and case design. A model is proposed together with the principles of child agency, indoor-outdoor continuity, locality, universal design, sustainability, co-design, and balance between safety and reasonable risk. The algorithm includes contextual monitoring, goal setting, mapping resources and barriers, co-design, prototyping, implementation, pedagogical documentation, and cyclical evaluation. Practical solutions include the cases "Green Patrol: Secrets of the Yard", "Nature-Based STEAM Laboratory: Water, Soil, Wind", and "Sensory Laboratory of Natural Treasures", as well as tasks for future specialists. The model can be used in preschool teacher education and the transformation of preschool environments and requires further empirical validation.

Key words: *nature-oriented educational environment; preschool education institution; environmental approach; natural and ecological competence; biophilic design; nature play; STEAM; future preschool teachers.*

Постановка проблеми. Сучасна дошкільна освіта орієнтується на цілісний розвиток, суб'єктність, добробут і життєву компетентність дитини. У цьому контексті природа має бути не темою окремого заняття чи декоративним «осередком», а повсякденним ресурсом гри, руху, сенсорного пізнання, дослідження, творчості та відповідальної поведінки. Проте в багатьох ЗДО взаємодія з природою залишається фрагментарною: короткі спостереження, окремі акції та стандартизовані майданчики обмежують дитячий вибір, перевірку припущень і тривале спостереження природних процесів.

Необхідність переходу до середовищної логіки закріплена й нормативно. Закон України «Про дошкільну освіту» визначає пріоритет безпечного, здорового, інклюзивного й розвивального середовища [6]; Базовий компонент дошкільної освіти орієнтує на формування природничо-екологічної компетентності [1]; Професійний стандарт вихователя передбачає здатність проєктувати простір відповідно до потреб дітей [8], а Державний стандарт дошкільної освіти 2025 р. посилює дитиноцентровану та діяльнісну логіку [7]. Отже, актуальними є рішення, придатні для різних територій, ресурсів і безпекових умов.

Нормативні орієнтири узгоджуються з результатами сучасних досліджень. Українські автори пов'язують природничо-екологічну освіту з єдністю пізнавального, діяльнісного й ціннісного досвіду [5], формуванням екологічно безпечної поведінки [3], професійною підготовкою вихователів [2] та якістю простору, матеріалів і взаємодії за ECERS-3 [4]. Міжнародні огляди засвідчують зв'язок природоорієнтованої освіти із соціально-емоційним і когнітивним розвитком, природною спорідненістю та різноманітністю гри [11; 13], а природні зовнішні простори підтримують STEAM-пізнання, сенсорний досвід, рух і дослідження [9; 10; 12; 15]. Водночас результати PRO-ECO показують, що сама фізична реконструкція не гарантує зростання ігрової участі: значення мають педагогічний супровід, час, погодна готовність і сталість упровадження [14]. Це актуалізує потребу в інтегрованій моделі ЗДО, алгоритмі малоресурсного проєктування, поєднанні інклюзії з розумним ризиком та інструментах підготовки майбутніх фахівців.

Виявлені теоретичні й методичні прогалини визначили мету статті – теоретично обґрунтувати сутність, структуру та принципи проєктування природоорієнтованого освітнього середовища ЗДО, розробити алгоритм його створення, практичні кейси й рекомендації для підготовки майбутніх фахівців. Для цього використано контент-аналіз нормативних документів і публікацій 2021–2025 рр., порівняльно-узагальнювальний аналіз, педагогічне моделювання та проєктування кейсів. Дослідження має теоретико-методичний характер.

Виклад основного матеріалу. Природоорієнтоване освітнє середовище ЗДО розглядаємо як динамічну систему просторових, матеріальних, діяльнісних, соціальних, безпеково-інклюзивних і рефлексивних умов, що забезпечує регулярну взаємодію дітей із живою і неживою природою. Його якість визначається передусім різноманіттям доступних дитині дій: один природний елемент може підтримувати спостереження, рух, сюжетну гру, вимірювання чи конструювання. Звідси важливою є наступність внутрішнього й зовнішнього простору, коли запитання з прогулянки переходять у дослід, природні матеріали – у класифікацію й творчість, а результати спостережень – у дитяче документування.

Таке розуміння дає підстави виокремити п'ять взаємопов'язаних компонентів середовища. Просторово-екологічний забезпечує зв'язок внутрішнього й зовнішнього простору, доступ до рослинності, води, ґрунту, природного рельєфу та відкритих матеріалів; діяльнісно-педагогічний охоплює вільну гру, спостереження, досліди, догляд, творчість, рухові й STEAM-завдання; соціально-партнерський передбачає співпроєктування з дітьми, узгоджені дії команди та партнерство з родинами й громадою; безпеково-інклюзивний ґрунтується на універсальному дизайні, різних способах участі та балансі безпеки й дозованих викликів; рефлексивно-оцінювальний – на спостереженні, документуванні, аналізі бар'єрів і циклічному оновленні осередків, матеріалів та правил. Їх поєднання переводить просторові зміни в реальну дитячу діяльність.

Взаємодію компонентів конкретизують принципи суб'єктності дитини, наступності внутрішнього й зовнішнього простору, опори на місцеві природні об'єкти, різноманітності відкритих матеріалів, універсального дизайну, сталого використання ресурсів, співпроєктування та балансу безпеки й розумного ризику. Останній принцип передбачає, що педагог усуває приховані небезпеки, але не позбавляє дитину посильних розвивальних викликів і права обирати спосіб участі.

Перехід від принципів до практики забезпечує послідовний алгоритм: контекстний моніторинг; визначення цілей; схематизація природних, матеріальних і партнерських ресурсів та бар'єрів; співпроєктування з дітьми, командою й родинами; прототипування невеликих осередків; упровадження з достатнім часом для вільної гри; педагогічне

документування; оцінювання та редизайн. Критеріями результативності є не вартість чи декоративність обладнання, а тривалість і самостійність взаємодії, різноманітність гри й досліджень, дитячі запитання, участь дітей із різними потребами, прояви турботи та здатність пояснювати безпечні дії. Загальною рамкою такого аналізу може слугувати ECERS-3, доповнена локальними критеріями природоорієнтованості [4].

Алгоритм конкретизовано у трьох практичних кейсах. «Зелений патруль: таємниці подвір'я» орієнтований на щоденне спостереження живої і неживої природи, сенсорне пізнання та екологічно відповідальну поведінку. «Природна STEAM-лабораторія: вода, ґрунт, вітер» поєднує мобільні жолоби, ємності, різні ґрунти, мірки й природні матеріали з циклом «припущення – модель – перевірка – пояснення». «Сенсорна лабораторія природних скарбів» передбачає взаємодію з природними об'єктами різної фактури, розвиває тактильну чутливість, дрібну моторику й мовлення через опис відчуттів. Спільною умовою для кейсів є підтримка дитячої ініціативи, відкриті запитання, етичне спостереження та безпечне випробування.

Логічним продовженням апробації кейсів є їх використання у професійній підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти. Здобувачам доцільно пропонувати моніторинг реального або змодельованого простору, співпроєктування мікросередовища, аналіз користі й ризику, створення сценарної рамки активності, педагогічне документування та редизайн. Продуктами такої роботи можуть бути карта можливостей і бар'єрів, ескіз або макет, матриця «користь – ризик – запобіжні дії», сценарна рамка та оновлена версія проєкту. Підсумковим продуктом є «паспорт природоорієнтованого мікропростору» з описом контексту, компетентнісних цілей, матеріалів, способів участі, користі й ризиків, догляду, взаємодії з родинами, індикаторів і сезонної адаптації. Оцінювання має враховувати опору на факти, відповідність цілям, реалістичність ресурсів, право дітей на вибір, екологічну етику та обґрунтованість змін.

На рівні ЗДО запропоновану модель доцільно впроваджувати короткими циклами: обрати проблемну ділянку, зібрати спостереження, визначити очікуваний дитячий досвід, створити й випробувати прототип, а за результатами рефлексії – зберегти, змінити або перенести мікропростір. Такий підхід узгоджується з PRO-ECO, де ефективність середовищних змін не зводиться до загальної частки гри [14]. Чутливішими показниками є різноманітність діяльності, тривалість складних сюжетів, дитяча ініціатива, включення дітей, які раніше залишалися осторонь, і способи взаємодії з природними елементами.

Отже, наукова новизна дослідження полягає в інтеграції просторово-екологічного, діяльнісно-педагогічного, партнерського, інклюзивно-безпекового та оцінювального вимірів у модель, адаптовану до підготовки майбутніх вихователів. Практичне значення визначається можливістю використання алгоритму, кейсів, індикаторів і «паспорта мікропростору» під час педагогічної практики, методичних тренінгів та внутрішнього забезпечення якості. Водночас теоретико-методичний характер дослідження зумовлює потребу в подальшій емпіричній апробації запропонованих рішень.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Природоорієнтоване освітнє середовище ЗДО визначено як цілісну динамічну систему умов, що забезпечує регулярну, різноманітну й безпечну взаємодію дитини з природою. Розроблена модель поєднує п'ять компонентів і реалізується через принципи суб'єктності, наступності внутрішнього й зовнішнього простору, локальності, універсального дизайну, сталості, співпроєктування та балансу безпеки й розумного ризику. Практичну реалізацію забезпечують поетапний алгоритм, три кейси природоорієнтованого проєктування та завдання для професійної підготовки майбутніх вихователів. Подальшого дослідження потребують емпірична апробація моделі, валідизація критеріїв оцінювання та адаптація рішень до інклюзивних груп, укриттів і закладів з обмеженим доступом до зовнішньої території.

Література

1.Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 № 33. URL: https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/79142/

2.Зданевич Л. В., Розгон В. В., Миськова Н. М. Підготовка майбутніх вихователів до екологічного виховання дітей дошкільного віку. Інноваційна педагогіка. 2024. Вип. 74. С. 135–137. DOI: https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/74.24

3.Іванова В. Екологічно безпечна поведінка дітей дошкільного віку в природному довкіллі: дефінітивний аналіз та шляхи формування. Молодь і ринок. 2025. № 5–6 (237–238). С. 17–22. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.331702

4.Косенчук О., Піроженко Т., Бахмат Н., Венгловська О., Гавриш Н., Ковкрак Х., Косенчук Ю., Куземко Л., Нерянова С., Регент А., Тарнавська Н. Звіт за результатами основного етапу польового дослідження оцінки якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти за методикою ECERS-3. Київ : Український інститут розвитку освіти, 2022. 200 с. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/870/87085/62ebb87028f3d957719069.pdf

5.Попович О., Пинзеник О. Характеристика феномена еколого-розвивального середовища як складової формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку. Молодь і ринок. 2024. № 12 (232). С. 35–39. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.320605

6.Про дошкільну освіту : Закон України від 06.06.2024 № 3788-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text

7.Про затвердження Державного стандарту дошкільної освіти : постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2025 № 1557. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1557-2025-%D0%BF#Text

8.Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» : наказ Міністерства економіки України від 19.10.2021 № 755-21. URL: https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/84885/

9.Craig D., Trina N. A., Monsur M., Haque U. T., Farrow G., Hasan M. Z., Tasnim F., Akinbobola M. S. Effective

nature-based outdoor play and learning environments for below-3 children: a literature-based summary. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2024. Vol. 21, no. 9. Art. 1247. DOI: https://doi.org/10.3390/ijerph21091247

10. Deng H., Ismail M. A., Sulaiman R. Exploring the impact of biophilic design interventions on children's engagement with natural elements. Sustainability. 2025. Vol. 17, no. 7. Art. 3077. DOI: https://doi.org/10.3390/su17073077

11. Johnstone A., Martin A., Cordovil R., Fjørtoft I., Iivonen S., Jidovtseff B., Lopes F., Reilly J. J., Thomson H., Wells V., McCrorie P. Nature-based early childhood education and children's social, emotional and cognitive development: a mixed-methods systematic review. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2022. Vol. 19, no. 10. Art. 5967. DOI: https://doi.org/10.3390/ijerph19105967

12. Küpeli K., Bayındır D. Preschool outdoor education environment quality predicts children's environmental attitude, awareness and affinity towards nature (biophilia). Early Years. 2025. Vol. 45. P. 752–766. DOI: https://colab.ws/articles/10.1080%2F09575146.2024.2444886

13. Prins J., van der Wilt F., van der Veen C., Hovinga D. Nature play in early childhood education: a systematic review and meta-ethnography of qualitative research. Frontiers in Psychology. 2022. Vol. 13. Art. 995164. DOI: https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.995164

14. Ramsden R., Mount D., Lin Y., Fox E., Herrington S., Loebach J., Cox A., Bundy A., Fyfe-Johnson A., Sandseter E. B. H., Stone M., Tremblay M. S., Brussoni M. Results from the PROmoting Early Childhood Outside cluster randomized trial evaluating an outdoor play intervention in early childhood education centres. Scientific Reports. 2025. Vol. 15. Art. 1713. DOI: https://doi.org/10.1038/s41598-025-85397-1

15. Trina N. A., Monsur M., Cosco N., Shine S., Loon L., Mastergeorge A. How do nature-based outdoor learning environments affect preschoolers' STEAM concept formation? A scoping review. Education Sciences. 2024. Vol. 14, no. 6. Art. 627. DOI: https://doi.org/10.3390/educsci14060627

References:

1. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. (2021). Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (nova redaktsiia): Nakaz vid 12.01.2021 No. 33 [Basic Component of Preschool Education (New Edition): Order of 12 January 2021 No. 33]. Available at: https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/79142/ [in Ukrainian].

2. Zdanevych, L. V., Rozghon, V. V., & Myskova, N. M. (2024). Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do ekolohichnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku [Preparation of future preschool teachers for environmental education of preschool children]. Innovatsiina pedahohika [Innovative Pedagogy], No. 74, pp. 135–137. https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/74.24 [in Ukrainian].

3. Ivanova, V. (2025). Ekolohichno bezpechna povedinka ditei doshkilnoho viku v pryrodnomu dovkilli: definityvnyi analiz ta shliakhy formuvannia [Environmentally safe behaviour of preschool children in the natural environment: Definitional analysis and ways of formation]. Molod i rynok [Youth & Market], No. 5–6(237–238), pp. 17–22. https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.331702 [in Ukrainian].

4. Kosenchuk, O., Pirozhenko, T., Bakhmat, N., Venhlovska, O., Havrysh, N., Kovkrak, Kh., Kosenchuk, Yu., Kuzemko, L., Nerianova, S., Rehent, A., & Tarnavska, N. (2022). Zvit za rezultatamy osnovnoho etapu polovoho doslidzhennia otsinky yakosti osvitnoho protsesu v zakladakh doshkilnoi osvity za metodykoiu ECERS-3 [Report on the Main Stage of the Field Study Assessing the Quality of the Educational Process in Preschool Institutions Using ECERS-3]. Kyiv: Ukrainian Institute of Education Development. https://osvita.ua/doc/files/news/870/87085/62ebb87028f3d957719069.pdf [in Ukrainian].

5. Popovych, O., & Pynzenyk, O. (2024). Kharakterystyka fenomena ekoloho-rozvyvalnoho seredovyshcha yak skladovoi formuvannia pryrodnycho-ekolohichnoi kompetentnosti u ditei doshkilnoho viku [Characteristics of the phenomenon of ecological-developmental environment as a component of preschool children's natural and ecological competence formation]. Molod i rynok [Youth & Market], No. 12(232), pp. 35–39. https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.320605 [in Ukrainian].

6. Verkhovna Rada Ukrainy. (2024). Pro doshkilnu osvitu: Zakon Ukrainy vid 06.06.2024 No. 3788-IX [On Preschool Education: Law of Ukraine of 6 June 2024 No. 3788-IX]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text [in Ukrainian].

7. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2025). Pro zatverdzhennia Derzhavnoho standartu doshkilnoi osvity: Postanova vid 26.11.2025 No. 1557 [On Approval of the State Standard of Preschool Education: Resolution of 26 November 2025 No. 1557]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1557-2025-%D0%BF#Text [in Ukrainian].

8. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. (2021). Profesiinyi standart «Vykhovatel zakladu doshkilnoi osvity»: Nakaz vid 19.10.2021 No. 755-21 [Professional Standard "Preschool Teacher": Order of 19 October 2021 No. 755-21]. Available at: https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/84885/ [in Ukrainian].

9. Craig, D., Trina, N. A., Monsur, M., Haque, U. T., Farrow, G., Hasan, M. Z., Tasnim, F., & Akinbobola, M. S. (2024). Effective nature-based outdoor play and learning environments for below-3 children: A literature-based summary. International Journal of Environmental Research and Public Health, 21(9), 1247. https://doi.org/10.3390/ijerph21091247 [in English].

10. Deng, H., Ismail, M. A., & Sulaiman, R. (2025). Exploring the impact of biophilic design interventions on children's engagement with natural elements. Sustainability, 17(7), 3077. https://doi.org/10.3390/su17073077 [in English].

11. Johnstone, A., Martin, A., Cordovil, R., Fjørtoft, I., Iivonen, S., Jidovtseff, B., Lopes, F., Reilly, J. J., Thomson, H., Wells, V., & McCrorie, P. (2022). Nature-based early childhood education and children's social, emotional and cognitive development: A mixed-methods systematic review. International Journal of Environmental Research and Public Health, 19(10), 5967. https://doi.org/10.3390/ijerph19105967 [in English].

12. Küpeli, K., & Bayındır, D. (2025). Preschool outdoor education environment quality predicts children's

environmental attitude, awareness and affinity towards nature (biophilia). Early Years, 45, 752–766. https://colab.ws/articles/10.1080%2F09575146.2024.2444886 [in English].

13. Prins, J., van der Wilt, F., van der Veen, C., & Hovinga, D. (2022). Nature play in early childhood education: A systematic review and meta-ethnography of qualitative research. Frontiers in Psychology, 13, 995164. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.995164 [in English].

14. Ramsden, R., Mount, D., Lin, Y., Fox, E., Herrington, S., Loebach, J., Cox, A., Bundy, A., Fyfe-Johnson, A., Sandseter, E. B. H., Stone, M., Tremblay, M. S., & Brussoni, M. (2025). Results from the PROmoting Early Childhood Outside cluster randomized trial evaluating an outdoor play intervention in early childhood education centres. Scientific Reports, 15, 1713. https://doi.org/10.1038/s41598-025-85397-1 [in English].

15. Trina, N. A., Monsur, M., Cosco, N., Shine, S., Loon, L., & Mastergeorge, A. (2024). How do nature-based outdoor learning environments affect preschoolers' STEAM concept formation? A scoping review. Education Sciences, 14(6), 627. https://doi.org/10.3390/educsci14060627 [in English].

Стаття надійшла до редакції / Received 18.09.2026
Прийнята до друку / Accepted 28.09.2026
Опубліковано / Published 28.10.2026

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2026.10(210).30
УДК 37.015.31:796.011.3

Тимчик А. В.,
аспірант відділу виховного проєктування
Інституту проблем виховання НАПН України, м. Київ
https://orcid.org/0009-0001-0378-5486

СТАН ВИХОВАНОСТІ МУЖНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті представлено результати констатувального етапу педагогічного експерименту, спрямованого на визначення рівнів вихованості мужності старшокласників у процесі прикладної фізичної підготовки. Розкрито сутність мужності як морально-вольової якості, що виявляється у здатності долати страх і труднощі, усвідомлено оцінювати небезпеку, приймати виправданий ризик та відповідально діяти у складних ситуаціях.

Діагностування вихованості мужності старшокласників здійснено за когнітивним, емоційно-ціннісним критеріями, критерієм вольової готовності та поведінковим критерієм. Для визначення вихідного стану досліджуваної якості використано комплекс діагностичних методів, зокрема тестування, анкетування, діагностичні бесіди, ситуаційні завдання, самооцінювання, педагогічне спостереження та експертне оцінювання. За результатами дослідження визначено й охарактеризовано високий, середній і низький рівні вихованості мужності старшокласників.

На основі отриманих результатів визначено доцільні форми й методи виховання мужності старшокласників у процесі прикладної фізичної підготовки: тематичні бесіди, дискусії, аналіз моральних дилем, ситуаційні завдання, командні вправи, подолання смуг перешкод, моделювання ускладнених умов діяльності та рефлексивне обговорення набутого досвіду. Обґрунтовано необхідність поєднання фізичних навантажень із ситуаціями самостійного вибору, оцінювання ризику та відповідального прийняття рішень за обов'язкового дотримання вимог безпеки.

Ключові слова: *мужність, виховання, старшокласники, прикладна фізична підготовка, морально-вольові якості, фізична культура.*

Tymchyk Andrii. The level of courage development among upper secondary school students in the process of applied physical training.

Abstract. *The article presents the results of the diagnostic stage of a pedagogical experiment aimed at determining the levels of courage development among upper secondary school students in the process of applied physical training. Courage is defined as a moral and volitional quality manifested in the ability to overcome fear and difficulties, consciously assess danger, take justified risks, and act responsibly in challenging situations.*

The assessment of courage development among upper secondary school students was conducted according to cognitive, emotional and value-based, volitional readiness, and behavioral criteria. A comprehensive set of diagnostic methods was employed to determine the initial state of the quality under investigation, including tests, questionnaires, diagnostic interviews, situational tasks, self-assessment, pedagogical observation, and expert evaluation. Based on the research findings, high, medium, and low levels of courage development among upper secondary school students were identified and characterized.

Based on the findings, appropriate forms and methods of fostering courage among upper secondary school students in the process of applied physical training were identified, including thematic discussions, debates, analysis of moral dilemmas, situational tasks, team-based exercises, obstacle course activities, simulation of challenging conditions, and reflective discussions of acquired experience. The study substantiates the need to combine physical activities with situations requiring independent choice, risk assessment, and responsible decision-making, while ensuring strict compliance with safety requirements.